

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК СТИЛІВ СІМЕЙНОГО ВИХОВАННЯ ТА АДАПТАЦІЇ СТУДЕНТІВ ДО УМОВ ЗВО

Питання про взаємозв'язок успішної адаптації до навчання в ЗВО та подальші життєві досягнення та успіхи активно підіймається в наукових дослідженнях. Студенти, які здатні успішно адаптуватися до нового середовища, можуть набути важливих навичок, які можуть принести їм користь протягом усього життя.

Сучасними дослідниками (Т. Єгоренко, І. Суханов, В. Журавльов та інші) визначено певні чинники, що сприяють успішній адаптації студентів до умов нового навчального закладу. В дослідженнях оминаються увагою першопричини розвитку внутрішніх структур, що можуть мати вплив на процес адаптації.

Сім'я є первинною ланкою у знайомстві дитини зі світом, вона змінюється, формується та ускладнюється завдяки розвитку людей, що її оточують. Проте не всі дорослі та середовище, яке вони створюють, є сприятливими для розвитку дитини, формування її характеру та в майбутньому – стилю життя. Існують сім'ї, що сприяють розвитку нащадків на різних рівнях, заохочують їх до пізнання нового та власним прикладом показують можливості впливу на навколишній світ; трапляються і такі типи сім'ї, що всіляко блокують природне бажання дитини до пізнання.

Існує багато класифікацій стилів виховання, але ми зупинимось на запропонованій Д. Баумрінд [1], що виділяє 4 типи: **авторитарний, авторитетний, ліберальний та індиферентний**. А. С. Макаренко наголошує на природності авторитету батьків [5], спростовуючи існуючі думки про ефективність нав'язаної штучної форми взаємодії. Основне визначення авторитету полягає в тому, що він розглядається як незаперечне право референтного дорослого, як його сила і цінність, без необхідності будь-яких підтверджень [4]. Ієрархічне взаємне положення батьків та дітей в такій системі належать **сім'ям з авторитетним стилем виховання**.

Звичайно, батьківський вплив, сам по собі не може характеризувати процес адаптації – він формує самосвідомість особистості в юності. Самосвідомість як вищий рівень розвитку свідомості є основою формування розумової активності та самостійності особистості в її судженнях і діях. Одна з вищих форм роботи самосвідомості — спроба знайти сенс власної діяльності, що нерідко трансформується в пошук сенсу життя [8]. Одним із компонентом самосвідомості є емоційно-ціннісне ставлення до себе, тобто самооцінка.

Процес інтеграції в новій соціальній групі супроводжується потребою у перебудові діяльності, а також хронологічно збігається зі становленням «Я-концепції» [6], що, зі свого боку, потребує адаптивних процесів.

Звичайно, той чи інший стиль виховання не залишається для особистості без наслідків у поведінці та інших царинах психічного. Так діти, що виховуються в авторитарних та індиферентних сім'ях, ризикують мати низький рівень самооцінки [3, 7]. Наявність критики та постійних негативних

оцінок, контроль та обмеження впливають на розвиток неадекватної самооцінки так само, як і підтримка з боку батьків та як наслідок – надмірна залежність від думки інших. На противагу цим типам, діти з ліберальних та авторитарних сімей демонструють наявність адекватної самооцінки [3].

В процесі нашого дослідження **перевірено гіпотезу**: високий рівень успішності адаптації на першому курсі корелюватиме з авторитетним стилем сімейного виховання. Вибірка досліджуваних студентів налічувала 24 особи. В досліджуваних визначені такі стилі виховання: 3 представники сімей з потуральним стилем виховання, 12 — з ліберальним, 7 — з авторитетним та 2 – авторитарним.

Ми перевірили наявність кореляції між показниками соціальної адаптації та самооцінки та виявили високий рівень ($r = 0,619608$). Оскільки, ми попередньо довели вплив батьківського виховання на адекватність самооцінки, отримані дані за методикою «Визначення рівня своєї самооцінки» демонструють: низькі показники самооцінки у групі юнаків з потуральних (-1) та авторитарних (-1) сімей; середні показники у досліджуваних з ліберальних родин (1,87); найвищий показник у групі студентів з авторитетних сімей (2,6).

Також, ми мали змогу визначити певні тенденції, а саме:

Відсоткова більшість студентів, що мають високий рівень соціальної адаптації, належать до авторитетних сімей.

Найбільш адаптованими до умов ЗВО (за шкалою адаптованості до групи та навчальної діяльності) є група досліджуваних (потуральний стиль). Зазначимо, що в таких молодих людей немає схильності до дезадаптації, але є інший поведінковий стиль – схильність до розчинення себе у певній групі (іноді негативно соціально орієнтованій), що може свідчити про намагання молодих людей отримати емоційну віддачу від нового етапу життя.

Найнижчі показники самооцінки, як і очікувалось, у вихованців з авторитарних та потуральних сімей (становить -1).

Таким чином, отримані результати дозволяють стверджувати, що існує зв'язок між адаптацією студентів до навчання в ЗВО та стилем їхнього сімейного виховання, а саме: високий рівень адаптації на першому курсі корелюватиме з авторитетним стилем сімейного виховання.

Список використаних джерел:

1. Баумрінд Д. Практики догляду за дитиною передують трьом моделям поведінки дошкільного віку. Монографії з генетичної психології. 1967.
2. Далімонте-Мерклінг Д., Вільямс Дж. Стилi виховання та їхній вплив. Енциклопедія розвитку дітей немовлячого та дошкільного віку. 2020
3. Джейдон П, Тріпаті С. Вплив авторитарного стилю виховання на самооцінку дитини: систематичний огляд». Міжнародний журнал передових досліджень та інноваційних ідей. 2017
4. Макаренко А.С. Виховання в сім'ї // А. С. Макаренко. Вибрані педагогічні твори. – К.-Харків: Радянська школа, 1947. – С. 222-282.
5. Макаренко А. Книга для батьків. Рад. шк., 1949. — 340 с.
6. Подоляк Л.Г., Юрченко В.І. Психологія вищої школи: Підручник. - 3-тє вид., випр. і доп. - К.: Каравела, 2011.-360 с.

7. Сімонс Л., Конгер Р. Зв'язок відмінностей у вихованні між матір'ю та батьком із типологією сімейних стилів виховання та результатів у підлітковому віці. Журнал сімейних питань. 2009.

8. Шапар В. Б. Сучасний тлумачний психологічний словник. — Х.: Прапор, 2007.— 640 с

Останчук Б.

НЕВИЗНАЧЕНА ВТРАТА В КОНТЕКСТІ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

Поняття «невизначеної втрати» сягає корінням у дослідження сімейного досвіду втрати, зокрема, в контексті такого стресора як двозначність. У полі сімейної терапії на початку 1970-х років було помічено, що присутні фізично батьки часто були відсутні психологічно [1; с. 12]. Пізніше Pauline Boss, авторка терміну, екстраполює цей принцип та доходить висновку: психологічна відсутність стосується не лише батьків, а й будь-якої близької людини, яка одночасно в родині та поза нею. Звідси виникає більш широкий термін «неоднозначна втрата» та модель її двох типів: 1) фізична відсутність з психологічною присутністю, 2) психологічна відсутність з фізичною присутністю [4, с. 105].

Історія демонструє, що невизначена втрата стала стандартною теорією для розуміння впливу ситуацій, коли присутність члена сім'ї піддається неоднозначності [13, с. 253], тобто, де хтось йде без прощання, або прощається не уходячи [7, с. 64]. Але хочеться зазначити й на низці вже існуючих досліджень даного феномену в різних ситуаціях неоднозначності, зокрема під час воєнних дій. Звідси, ми маємо явище невизначеної втрати в сім'ях зниклих безвісті в постконфліктному Непалі [13] та під час війни в Косово [11]; у сім'ях військовослужбовців запасу у воєнний час [9]; у травмованих сирійських біженців [12]; у дітей, батько яких був військовополонений в Ізраїлі [15]; у процесі дитячої прив'язаності на тлі війни [10]. На жаль, в україномовному науковому просторі немає літератури щодо цієї проблематики, особливо зважаючи на її актуальність зараз. Тому, спираючись на ці дослідження, нам хотілося би висвітлити не тільки феномен невизначеної втрати як такої, але й закласти цим фундамент на подальші дослідження в контексті наявної Російсько-української війни.

P. Boss визначає типову форму невирішеної втрати як «невизначену втрату» [16, с. 2]. За нею, невизначена втрата (далі НВ) — це втрата, яка залишається незрозумілою та без вирішення. У неї немає закриття або остаточного завершення, оскільки втрата триває [7, с. 63]. Говорячи про характеристики феномену, ми, перш за все, згадуємо про такі: НВ є незрозумілою втратою; НВ є травматичною втратою; НВ є розладом стосунків; НВ детермінована зовнішньо (наприклад, хвороба, війна), а не індивідуальною патологією; НВ є заплутаною й незбагненою втратою [5, с. 138].